

Sini Teelmäki

LASTENSUOJELULAITOS LÄMMINSYLIN PÄIHDETYÖN
TOIMINTAMALLIN KEHITTÄMINEN

Sosiaalialan koulutusohjelma

Ylempi AMK

2016

Teelmäki, Sini
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma, ylempi AMK
Kesäkuu 2016
Ohjaaja: Kumpulainen, Pasi
Sivumäärä: 41
Liitteitä: -

Asiasanat: lastensuojelu, lastensuojelulaitos, päihdetyö,

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli päihdetyön toimintamallin kehittäminen Lastensuojelulaitos Lämminsyliin. Kehittämistyö tapahtui yhdessä Lastensuojelulaitos Lämminsylin Epala-yksikön työntekijöiden kanssa. Toimintamallin kehittämisen ohella tarkoituksena oli herättää keskustelua päihdetyön tekemisestä lastensuojelulaitoksessa, joka ei kuitenkaan ole erikoistunut päihdetyöhön.

Lastensuojelulaitos Lämminsyli kuuluu MilaPro-yhteenliittymään ja tuottaa sijaishuollon palveluita kahdessa eri yksikössä. Epala-yksikköön sijoitetut nuoret ovat yleensä 13-17-vuotiaita huostaanotettuja nuoria. Nuorien sijoituksen taustalla on usein jollain tapaa päihteet. Yksikön työntekijät ovat kokeneet päihdetyön tekemisen haastavaksi.

Tutkimuksessa oli toimintatutkimuksellinen lähestymistapa, koska tavoitteena oli saada muutos käytännön tekemiseen. Kehittämistyö aloitettiin keväällä 2015. Kehittäminen tapahtui työkonferenssi-menetelmää käyttäen ennalta sovitussa yksikköpalaverissa. Työkonferenssissa oli neljä eri vaihetta: tulevaisuuden visiointi, mahdollisten esteiden tunnistaminen, ratkaisujen miettiminen esteisiin ja toimintamallin muodostaminen. Toimintamalli valmistui loppuvuoden 2015 aikana, mutta viimeiset muutokset siihen tulivat vielä keväällä 2016.

Päihdetyön toimintamalli otettiin käyttöön Epala-yksikössä maaliskuussa 2016. Toimintamalli antaa viitekehyksen, jonka avulla päihdetyötä on selkeä toteuttaa. Valmiin toimintamallin lisäksi työntekijät olivat tyytyväisiä päihdetyön tekemisestä käytyyn keskusteluun. Käytyjen keskustelujen ansioista työntekijät kokivat, että heidän rohkeutensa päihdetyön tekemiseen lisääntyi.

DEVELOPING AN OPERATIONAL MODEL FOR PSYCHOACTIVE SUBSTANCE ABUSE TREATMENT FOR THE CHILD WELFARE FACILITY LÄMMINSYLI

Teelmäki, Sini
Satakunta University of Applied Sciences
Master's Degree in Social Services
June 2016
Supervisor: Kumpulainen, Pasi
Number of pages: 41
Appendices: -

Keywords: child welfare, child welfare facility, psychoactive substance abuse

The purpose of this thesis was to develop an operational model for working with young people with psychoactive substance abuse in child welfare facility Lämminsyli. The process was done together with the staff of unit Epala in Lämminsyli. Along with developing the operational model the purpose was to raise discussion about psychoactive substance abuse treatment in a child welfare facility that is not specialized in that area.

Lämminsyli is a part of MilaPro-consortium and it has two different units. The young people in Epala are taken to custody and they are usually 13-17 year old. Usually the reason for their custody is somehow related to psychoactive substance abuse. The staff of the unit has experienced working with young people who has psychoactive substance abuse challenging.

The thesis was executed as an action research because the goal was to improve the actual practices in the unit. The development process started in the spring 2015. Work conference method was used in the development work and meetings with the staff were scheduled before hand in the unit. There were four different stages in this method: visualization of the future, recognizing possible threats, coming up solutions for these threats and to form an operational model. The operational model was completed in the end of 2015 but the last changes were made in the spring 2016.

The operational model was taken to use in March 2016 in the unit Epala. The operational model gives a frame work for the staff when working with young people with psychoactive substance abuse. The staff was really pleased about the operational model but also for the discussions about their work. Because of these discussions the staff feels more comfortable when working with young people with psychoactive substance abuse.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT	6
2.1	Nuoren päihteidenkäyttöön puuttuminen ja hoito.....	8
3	LASTENSUOJELULAITOS LÄMMINSYLI.....	12
3.1	Lastensuojelun sijaishuolto.....	12
3.2	Päihdetyö lastensuojelulaitos Lämminsyylissä.....	14
3.3	Nuorten päihteidenkäyttö sijoituksen aikana	16
4	KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN	18
4.1	Kehittämistyön tavoite ja tarkoitus	18
4.2	Toimintatutkimus	19
4.3	Työkonferenssin käyttö kehittämismenetelmänä.....	21
5	KEHITTÄMISPROSESSI	22
5.1	Kehittämistyön aloitus	22
5.2	Tulevaisuuden päihdetyön visioiminen	23
5.3	Esteiden tunnistaminen ja ratkaisujen miettiminen	24
5.4	Toimintamallin muodostuminen.....	25
6	PÄIHDETYÖN TOIMINTAMALLI.....	26
6.1	Toimintamalli päihdetyön ohjenuorana	26
6.2	Sijoituksen alussa tapahtuva tilanteen kartoitus ja päihdetyö.....	27
6.3	Nuoren päihteidenkäytön selvitys ja päihdetyö sijoituksen aikana	28
6.4	Seurantajakso	30
6.5	Päihdetyö sijoituksen aikana.....	31
6.6	Yhteistyö lapsen läheisverkoston kanssa	33
6.7	Laitoksen ulkopuoliset yhteistyötahot	33
6.8	Toimintamallin toteuttaminen ja henkilökunnan koulutus	34
6.9	Toimintamallin arviointi ja käyttöönottosuunnitelma	34
7	POHDINTA.....	36
	LÄHTEET.....	39

1 JOHDANTO

Suomalaisten nuorten päihteidenkäytöstä ollaan usein huolissaan. Nuoret pyrkivät aikuistumaan yhä nuorempina ja ottavat mallia aikuisten juomakulttuurista. Suomalaisista aikuisista yli 90 prosenttia on käyttänyt alkoholia (Aalto & Seppä 2009, 14). Itse olen työskennellyt nuorten parissa erilaisissa tehtävissä vuodesta 2007 lähtien. Oman kokemukseni mukaan nuorten asenne erilaisia päihdekokeiluja kohtaan on muuttunut sallivammaksi, eikä päihteiden kokeilun haitallisuutta haluta nähdä. Nuoren on usein vaikea ymmärtää, että päihdekokeilujen myötä lisääntyvät usein myös muut nuoren ongelmat.

Mikäli nuoren ongelmat haittaavat hänen turvallisuuttaan tai kehitystään, astuu kuvioihin lastensuojelu. Lastensuojelun työntekijä kartoittaa perheen kokonaistilanteen. Työntekijä pohtii yhdessä vanhempien kanssa mikä olisi nuoren edun kannalta paras keino auttaa nuorta. Usein tarvitaan nuorelle suunnattujen palvelujen lisäksi vanhemmille suunnattuja tukipalveluita, koska myös vanhemmilla voi olla esimerkiksi päihde- tai mielenterveysongelmia. Tällöin vanhempien voi olla vaikea huolehtia nuoresta tämän kehityksen edellyttämällä tavalla.

Suomessa oli vuoden 2014 lopussa noin 18 000 kodin ulkopuolelle sijoitettua lasta ja nuorta. Huostassa tai kiireellisesti sijoitettujana näistä oli yli 10 000. Huostaanottojen syitä tarkasteltaessa päihteidenkäyttö on usein yksi nuoren sijoitukseen johtaneista syistä. Yksi huostaanotetun nuoren mahdollisista sijoituspaikoista on lastensuojelulaitos. (Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos 2016a; SOS-Lapsikylä 2015.)

Päihdetyön huomioiminen lastensuojelulaitoksissa olisi tärkeää, jotta lasten ja nuorten päihteidenkäyttöön pystyttäisiin puuttumaan aktiivisesti viimeistään tässä vaiheessa. Oman kokemukseni mukaan lastensuojelulaitoksen työntekijät eivät välttämättä edes miellä tekevänsä päihdetyötä. Päihdetyötä tehdään lastensuojelulaitoksen arjessa perustyön ohella, mutta päihdeongelmien kasvaessa ja päihteidenkäyttöön liittyvien muiden ongelmien lisääntyessä päihdetyötä olisi

tärkeää tehdä suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti myös lastensuojelulaitoksissa, jotka eivät ole erikoistuneet päihdetyöhön.

Olen itse työskennellyt Lastensuojelulaitos Lämminsyliissä joulukuusta 2012 lähtien, joten oli luonnollista valita oma työpaikka kehittämistyöni yhteistyökumppaniksi ja etsiä sieltä mahdollisia kehittämisen kohteita. Nuorten päihteidenkäyttö on myös Lastensuojelulaitos Lämminsyliissä koettu haasteeksi, jonka parissa työskennellään jatkuvasti.

Kehittämistyöni idea muodostui yhdessä Epala-yksikön kasvatusjohtajan kanssa. Olimme molemmat samaa mieltä siitä, että lastensuojelulaitoksen päihdetyötä on tarve kehittää. Siksi otin oman kehittämistyöni tavoitteeksi luoda Lastensuojelulaitos Lämminsyliin päihdetyön toimintamallin. Toimintamallia kehittäminen tapahtui Epala-yksikön työntekijöistä koostuvan kehittämissiimin kanssa. Kehittämisessä käytimme työkonferenssi–menetelmää.

Omassa työyhteisössämme käytämme nuori-termiä kuvaillessamme yksikköömme sijoitettuja alaikäisiä, joten päätin siksi myös opinnäytetyössäni käyttää nuori-termiä. Päihteellä tässä työssä tarkoitetaan alkoholiuomaa tai muuta päihtymistarkoituksessa käytettävää ainetta (Päihdehuoltolaki 41/1987, 2 §).

2 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT

Tutkimusten mukaan suomalaisten nuorten alkoholin juominen on yleisesti vähentynyt 2000-luvulla. Raittiiden nuorten määrä on lisääntynyt. Alkoholia vähintään kerran kuukaudessa ja vähintään kerran viikossa juovien 14-18-vuotiaiden määrä on selvästi vähentynyt vuosina 2013-2015. (Kinnunen, Pere, Lindfors, Ollila & Rimpelä 2015, 41-43.)

Huumeita kohtaan nuorten asenteet ovat muuttuneet sallivimmiksi, ja kannabis on useimmin suomalaisten nuorten ensimmäinen kokeilema huume. Huumeiden kokeilu

on perusopetuksessa ja lukiossa yleisempää pojilla kuin tytöillä. Niiden nuorten määrä, jotka pitävät kannabiksen kokeilemiseen liittyvää riskiä suurena, on vähentynyt. Lisäksi ekstaasin ja amfetamiinin kokeiluun liittyviä riskejä pidettiin aiempaa pienempinä. Liimojen, liuottimien ja muiden vastaavien aineiden haistelu on yleistynyt viime vuosina Suomessa. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2016e, Päihdetilastollinen vuosikirja 2015, 30.)

Vuonna 2013 8. ja 9. luokan oppilaista 12 % ilmoitti olevansa tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa. Saman ikäluokan oppilaista 8,8 % oli kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran. Satakunnan alueella tosi humalassa olleiden määrä oli 14,7 % ja laittomia huumeita kokeilleen 7 % kyseisistä ikäluokista. (Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi 2016.)

Nuoren alkoholinkäyttöön ja huumeiden kokeiluun on aina puuttettava. Mitä nuorempana nuori on aloittanut alkoholin juomisen, sitä suurempi riski riippuvuuden kehittymiselle on. Nuorena aloitettu humalahakuinen juominen altistaa nuoria sosiaalisille ja fyysisille ongelmille. Huumeiden käyttöä kokeilevista vain osa siirtyy säännölliseen käyttämiseen, mutta huumeiden käyttö on aina haitallista nuoren kehittymiselle. Päihteiden vaikutuksen alaisena nuorten riskinottoa on alempi ja erityistä haittaa nuorille aiheuttavat päihteisiin liittyvät tapaturmat. Päihteiden vaikutuksen alaisena nuoret tekevät esimerkiksi helpommin rikoksia tai käyttäytyvät aggressiivisesti. Päihteidenkäyttö lisää myös poissaoloja koulusta ja koulutuksen keskeyttämistä, mikä haittaa esimerkiksi nuorten työllistymistä tulevaisuudessa. (von der Pahlen, Lepistö & Marttunen 2013, 111-113.)

Yhteiskunnallisella tasolla päihteidenkäyttö aiheuttaa valtavasti kustannuksia. Vuonna 2013 päihdehuollon menot kuntien kustantamissa palveluissa olivat noin 202 miljoonaa euroa, mikä oli 5,6 % enemmän kuin edellisellä vuonna (Päihdetilastollinen vuosikirja 2015, 39). Yhä tiukempi nuorten päihteidenkäyttöön puuttuminen ja päihteidenkäytön ehkäisy vähentäisivät myöhemmin täysi-ikäisenä syntyviä kustannuksia.

Usein päihteitä käyttävä nuori kärsii myös jostain mielenterveyden häiriöstä. Käytös- ja tarkkaavaisuushäiriöt ja mieliala- ja ahdistuneisuushäiriöt ovat näistä yleisimpiä.

Päihdehäiriöihin ja muihin mielenterveyden häiriöihin liittyy myös itsemurhan tai sen yrittämisen riski. (von der Pahlen, Lepisto & Marttunen 2013, 111-112.) Vuonna 2014 yksi 0-17-vuotias 100 000 vastaavanikäistä kohden teki itsemurhan (Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi 2016). Tilastoista ei kuitenkaan käy ilmi miten moneen itsemurhaan liittyi päihteet tai siihen liittyvä mielenterveyden häiriö.

2.1 Nuoren päihteidenkäyttöön puuttuminen ja hoito

Päihteisiin, kuten esimerkiksi alkoholiin ja tupakkaan, liittyvät kokeilut ovat nuorelle kapinoinnin ja aikuisuuteen pyrkimisen välineitä. Nuoren päihteidenkäyttöön liittyy usein ihannoiva ajatus päihteen myönteisistä vaikutuksista ja sosiaalinen joukkoon kuulumisen tunne. Nuoruusiässä perheen luomia päihteidenkäytöltä suojaavia käytäntöjä voivat olla esimerkiksi nuoren kaveripiirin tunteminen, kavereiden vanhempien kanssa yhteistyön tekeminen ja kotiintuloajat. (Hietala, Kaltiainen, Metsärinne & Vanhala 2010, 110-111.)

Päihteiden käytölle altistavat tekijät edesauttavat päihteidenkäytön jatkumista ja lopulta riippuvuuden kehittymistä. Jo lapsuudessa ilmenneet käyttäytymisen häiriöt, aggressiivisuus, impulsiivisuus ja itsehillinnän vaikeudet saattavat ennakoida nuoruusiän päihteidenkäyttöä. Nuoresta riippumattomia riskitekijöitä ovat esimerkiksi vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat ja perheen heikko sosioekonominen tilanne. Nuoruusikäisenä olennaisia altistavia tekijöitä ovat esimerkiksi päihteiden helppo saatavuus ja päihteitä käyttävä kaveripiiri. (Partanen, Holmberg, Inkinen, Kurki & Salo-Chydenius 2015, 363.)

Nuoren päihteidenkäyttöä ei ole aina helppo havaita. Nuoren mielialat ja käytös saattavat vaihdella muutenkin paljon, joten päihteidenkäytön toteamista pelkästään mielialan ja käytöksen muutoksen perusteella voi olla hankalaa. Pitkäaikainen päihteidenkäyttö vaikuttaa koulumenestymiseen esimerkiksi heikentämällä motivaatiota, jolloin nuoren koulupoissaolot lisääntyvät. Nuoren kaveripiiri saattaa muuttua ja rahantarve lisääntyä. Nuoren päihteidenkäytön selvittämisessä voidaan käyttää myös esimerkiksi AUDIT -kyselyä. Eritoten huomiota tulisi kiinnittää

päihdekokeilujen ohella humalahakuiseen juomiseen. (Hietala ym. 2010, 111-112; von der Pahlen, Lepisto & Marttunen 2013, 116.)

Päihteiden alkaessa hallita arjen toimintoja, voidaan puhua päihdehäiriöstä. Päihdehäiriöt jaetaan päihteiden väärinkäyttöön ja päihderiippuvuuteen. Päihteiden väärinkäytölle on tyypillistä päihdyttävän aineen käyttö tavalla, joka aiheuttaa erilaisia terveydellisiä ja sosiaalisia haittoja, mutta käyttö ei ole kuitenkaan johtanut lisääntyneeseen sietokykyyn eikä aiheuta krapulaa pahempia vieroitusoireita (Huttunen 2015a). Päihderiippuvuudessa päihdettä käytetään pakonomaisesti huolimatta sen aiheuttamista haitoista (Huttunen 2015b). On arvioitu, että Suomessa noin viisi prosenttia nuorista kärsii diagnoositasoisesta päihdehäiriöstä. Eriasteisia päihdeongelmia on kuitenkin huomattavasti suuremmalla osalla nuorista. (von der Pahlen, Lepisto & Marttunen 2013, 114-115.)

Avoin ja keskusteleva ilmapiiri edesauttaa päihteidenkäytöstä puhumista nuoren kanssa. Aikuisten on myös havainnoitava ja seurattava nuoren käyttäytymistä ja mahdollisten päihdekokeilujen muuttumista säännöllisemmäksi käytöksi. Mahdollisimman varhainen puuttuminen edesauttaa päihdeongelmien ehkäisyä. Yhteisöissä, joissa aikuiset tapaavat nuoria, tulisi olla valmiita toimintamalleja päihdeongelmien hoitamisessa ja jatkohoitoon ohjauksessa. Päihdehäiriöt ovat yleensä pitkäaikaisia ja helposti uusiutuvia. Hoitoon pääseminen on tärkeää myös siksi, että nuoruuden päihdehäiriöt altistavat aikuisiällä esiintyville mielenterveyden ja psykososiaalisen toimintakyvyn häiriöille. (von der Pahlen, Lepisto & Marttunen 2013, 117-118.)

Apua nuoren päihdeongelmiin voi hakea esimerkiksi sosiaalitoimiston työntekijöiltä. Lastensuojelun työntekijät voivat auttaa vanhempia esimerkiksi hahmottamaan millaisia sääntöjä nuorelle voisi luoda kotona. Sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä tekee perheelle palvelutarpeen kartoituksen, ja tarvittaessa myös lastensuojelutarpeen kartoituksen. Kartoituksessa selvitetään millaisia tukitoimia ja palveluita perheelle voidaan tarjota. Lisäksi selvitetään lapsen kasvuolosuhteet ja lapsesta vastuussa olevien aikuisten kyky huolehtia lapsesta tämän kehitystä vastaavalla tavalla. Useista kaupungeista löytyy myös A-klinikan nuorisoasemia, joista voi hakea apua nuoren päihdeongelmaan. Mikäli

päihteidenkäyttö on kuitenkin säännöllistä ja eritoten mikäli nuori käyttää huumeita, tarvitaan usein tilanteen pysäyttämistä kodin ulkopuolella. Nuorten sijoittamisesta päihdeyksiköihin vastaa lastensuojelun sosiaalityöntekijä. (Hietala ym. 2010, 111; Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos 2016b).

Nuoren päihdehäiriötä hoitaessa hoidon kohteena on usein myös nuoren perhe kaikkine ongelmineen. Hoito edellyttää nuoren ja hänen perheensä sitoutumista hoitoon. Hoitojärjestelmältä vaaditaan joustavuutta, mutta samalla jäämäkkyyttä. (von der Pahlen & Marttunen 2013.) Myös monen eri viranomaisen yhteistyön ja tiedonkulun tulee olla sujuvaa, varsinkin jos nuoren lisäksi hoidetaan hänen perhettään.

Päihdehäiriöstä kärsivällä nuorella saattaa olla muitakin ongelmia tai häiriöitä. Hoidon tulisikin olla joustavaa ja yksilöllistä, jotta nuoren elämä saataisiin mahdollisimman kokonaisvaltaisesti kuntoon. Hoidon aikana on tärkeää pyrkiä vahvistamaan nuoren elämässä olevia päihteiltä suojaavia asioita ja vähentämään päihteille altistavia seikkoja. Puheeksiotto, voimavarojen selvittäminen ja päihteidenkäytön seuranta ovat ensisijaisia ja nopeita puuttumisen keinoja. (von der Pahlen, Lepisto & Marttunen 2013, 121.)

Nuoren hoito tapahtuu yleensä avohoidossa, avohuollon tukitoimena. Nuoren tulee olla valmis osallistumaan hoitoon ja nuoren elinympäristön tulee tukea päihteettömyyttä. Laitoshoitoa käytettäessä tehdään ensisijaisesti noin kuukauden pysäytysjakso, jonka tavoitteena on saada akuutti päihteidenkäyttö katkaistua. Pysäytysjakson jälkeen hoitoa voidaan jatkaa avohoidossa. (von der Pahlen, Lepisto & Marttunen 2013, 122.)

Vuoden 2014 aikana kaksikymmentäkahdeksan 0-17-vuotiasta lasta ja nuorta oli päihdehuollon laitoshoidossa. Hoitojaksoja saman vuoden aikana 0-17-vuotiaille kertyi 55. Kunnan kustantamilla nuorisoasemilla asiakkaita oli vuoden 2014 aikana noin 5400. (Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi 2016.)

Nuorten hoito on vain erittäin harvoin lääkehoitoa. Nuoren hoidossa keskitytään psykososiaaliseen hoitoon, jolla pyritään vahvistamaan nuoren sisäistä muutosta ja

päihteettömyyttä tukevia elämänalueita, ja näin ollen pienentämään riskiä päihteidenkäyttöön. Myös nuoren lähipiiri voidaan ottaa hoitoon mukaan ja tukea esimerkiksi heidän keskinäistä vuorovaikutustaan. (von der Pahlen, Lepisto & Marttunen 2013, 122.)

Mikäli nuori ei kuitenkaan ole kyennyt lopettamaan päihteidenkäyttöään avohoidossa, voidaan harkita pidempää laitoshoittoa esimerkiksi huostaanoton turvin. Sijoituksen tarpeen kartoituksessa arvioidaan nuoren ja perheen kokonaistilannetta, eikä pelkästään päihteidenkäyttöä. (Hietala ym. 2010, 111.) Lastensuojelulaitoksen lisäksi nuoren hoidossa voidaan käyttää esimerkiksi tuetun asumispalvelun palveluja (Partanen ym. 2015, 369).

Tilanteessa, jossa nuorella on monia ongelmia, voi huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen olla paras vaihtoehto lapsen edun kannalta. Pikassoksen, Stakesin ja Tampereen yliopiston tekemässä yhteisessä selvityksessä kävi ilmi, että vanhempien päihteiden väärinkäyttö on yksi keskeisimmistä lastensuojelutilanteiden taustalla olevista syistä. Samassa tutkimuksessa pyrittiin profiloimaan erilaisia lastensuojelutilanteita. Tutkimuksessa vahvimmin nousi esiin tilanne, jossa nuorella on monia vaikeuksia: vaikeudet koulunkäynnissä, rikoksiin liittyviä ongelmia, päihteiden väärinkäyttöä, ristiriitoja vanhempien kanssa sekä heikentynyt psyykinen terveys. (Heino 2007, 58; 62.)

Nuoren päihteidenkäyttö ei siis yksistään johda lastensuojelulaitokseen sijoittamiseen, mutta yhdessä muiden ongelmien kanssa se on usein yksi nuoren huostaanoton syistä. Päihteidenkäyttö sinällään vaarantaa alaikäisen terveyden ja kehityksen, mutta saattaa edesauttaa myös muiden ongelmien syntymistä. Nuori saattaa esimerkiksi päihtyneenä tehdä ilkivaltaa muiden omaisuudelle. Lastensuojelulaitoksessa nuoren elämä huomioidaan kokonaisvaltaisesti ja nuoren hyvinvointia pyritään kohentamaan, siksi myös päihteidenkäytön lopettamisen tukeminen on erittäin tärkeää.

3 LASTENSUOJELULAITOS LÄMMINSYLI

3.1 Lastensuojelun sijaishuolto

Lastensuojelu on lakiin perustuvaa toimintaa, jonka tarkoituksena on taata lapselle turvallinen kasvuympäristö, monipuolinen ja tasapainoinen kehitys sekä erityinen suojelu. Lasten hyvinvointi ja kasvatusta on ensisijaisesti vanhempien tehtävä. Yhteiskunnan tulee tukea vanhempia tässä tehtävässä ja tarvittaessa tarjota apua. Lastensuojelu jakaantuu ehkäisevään lastensuojeluun ja lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun. Lastensuojelua määrittelee lastensuojelulain lisäksi myös muut lainsäädännöt ja viranomaiset, ja näin ollen lastensuojelu on koko yhteiskuntaa koskeva tehtävä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015b.)

Lastensuojelun keskeisiä periaatteita ovat lapsen suotuisan kasvun ja kehityksen edistäminen, vanhempien, huoltajien ja muiden lapsen kasvusta ja kehityksestä huolehtivien ihmisten tukeminen, lapsen ja perheen ongelmien ehkäiseminen ja riittävän varhainen puuttuminen. Lastensuojelussa on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lastensuojelussa on käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, mutta mikäli sijaishuolto on lapsen edun mukaista, on se järjestettävä viivytyksettä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 4 §)

Sijaishuolto tarkoittaa kiireellisen sijoituksen, huostaanoton tai lastensuojelulaissa 83 §:ssä määritetyn väliaikaismääräyksen perusteella tapahtuvaa kodin ulkopuolista hoitoa ja kasvatusta. Sijoituspaikkana voi tällöin olla perhehoito, ammatillinen perhekoti, lastensuojelulaitos tai muu lapsen tarpeen mukainen hoitopaikka. Sijaishuoltopaikkaa valitessa tulee huomioida lapsen tarpeet ja toiveet. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015c.)

Huostaanotto on viimesijainen keino lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi. Lapsi on otettava huostaan kun kodin olosuhteet tai lapsen käyttäytyminen uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Huostaanotto tehdään toistaiseksi, mutta tulee lopettaa heti kun huostaanoton tarvetta ei enää ole ja huostaanoton lopettaminen on lapsen edun mukaista. Usein huostaanoton taustalla on useampia

ongelmia. Yleisimpiä huostaanottojen syitä ovat lapsen vanhempien päihdeidenkäyttö, väkivaltaisuus ja mielenterveysongelmat. Nuoruusikäisten huostaanottojen syitä tarkasteltaessa yleisimpänä syynä on nuoren omasta käyttäytymisestä johtuvat ongelmat, kuten päihdeidenkäyttö. (SOS-Lapsikylä 2015.)

Päihdekokeilujen lisäksi nuoren elämässä on muitakin ongelmia. Moniongelmaisuus näkyy niin nuoren kuin vanhempienkin kohdalla. Moniongelmaisuus aiheuttaa haasteita työntekijöille ja yleisesti suomalaiselle yhteiskunnalle. Moniongelmaisuus tarkoittaa myös sitä, että yhä useamman eri viranomaisen tulee tehdä yhteistyötä nuoren elämässä. Moniongelmaisia huostaanotettuja nuoria hoitaessa on erityisen tärkeää, että nuori on sijoitettuna oikeaan paikkaan.

Nuoren sijoituspaikan valitsee nuoren sosiaalityöntekijä. Paikka pyritään valitsemaan nuoren yksilöllisten tarpeiden mukaan. Nuoren kehityksen kannalta on erittäin tärkeää, että nuorta ei siirretä useaan otteeseen laitoksesta toiseen, vaan pyritään tekemään pitkäaikainen sijoitus, jolloin mahdollistuu nuoren kiinnittyminen laitokseen, ja esimerkiksi merkityksellisen omaohjaajasuhteen luominen. Mikäli sijoitus katkeaa, merkitsee se nuorelle jälleen uutta hylkäämiskokemusta (Sinkkonen 2015, 151). Sijoituksen aikana nuoren ongelmat saattavat muuttua. Harvoin esimerkiksi kaikki sijoituksen alussa nimetyt sijoituksen tavoitteet pysyvät samoina koko sijoituksen ajan. On tärkeää, että sijaishuolto paikka pystyy vastaamaan nuoren kehittymiseen ja mahdollisiin uudenlaisiin ongelmiin.

Kehittämistyöni toteutin Epala-yksikössä, joka on 10-17-vuotiaille sijaishuollon tarpeessa oleville lapsille ja nuorille tarkoitettu lastensuojeluyksikkö. Suurin osa Epala-yksikköön sijoitetuista on kuitenkin 13-17-vuotiaita huostaanotettuja nuoria. Työ perustuu kiintymyssuhteen luomiseen nuoreen ja yksikössä korostetaan tiivistä omaohjaajatyöskentelyä. Erityistä huomiota kiinnitetään nuoren diagnostiikkaan, jotta työtä pystytään tekemään yksilöllisesti kunkin nuoren tarpeet huomioiden.

Omaohjaajan tehtäviin kuuluu nuoren käytännön asioista huolehtiminen ja yhdyshenkilönä toimiminen sijoituspaikan ja kodin välillä. Omaohjaajan on oltava tietoinen nuoren taustasta, merkittävistä elämäntapahtumista ja esimerkiksi nuorelle

tehdystä tutkimuksista. Arjen sujumisen lisäksi näillä tiedoilla on suuri merkitys nuorelle. Nuori on tällöin tietoinen, että joku huolehtii juuri hänen asioistaan. Omahoitaja on välillä vihattu ja välillä ihailun kohteena. Joskus nuoren mielestä ainoa vaihtoehto on omahoitajan vaihtaminen. Tämä on kuitenkin vain ilmiö, jossa nuori kohdistaa uuteen ihmissuhteeseen aiemmissa ihmissuhteissaan kokemiansa tunteita. On tärkeää, että työntekijät ovat tietoisia tästä eivätkä anna sen heijastua omaan toimintaansa. Vähitellen nuori uskaltaa luottaa omaohjaajaansa. Näin mahdollistuu kiintymyssuhteen luominen, joka on usein erittäin merkityksellinen nuoren kehityksen kannalta. (Sinkkonen 2015, 241-242.)

Lastensuojelulaitoksilla on usein omia erityispiirteitään, mutta kaikkien lastensuojelulaitoksien perustehtävänä on ensisijaisesti lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista ja kasvusta huolehtiminen. Lastensuojelulaitoksen arki on mahdollisimman kodinomaista, turvallista ja kuntouttavaa. Hoidon ja kasvatuksen tulisi olla lapsen yksilölliset piirteet huomioonottavaa ja lapsilähtöistä. Työntekijöiden on mahdollista käyttää erilaisia työmenetelmiä, jotta paras mahdollinen hoito ja kasvatustoteutus toteutuisivat kunkin lapsen kohdalla. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2015a.)

3.2 Päihdetyö lastensuojelulaitos Lämminsyylissä

Kehittämistyöni kohteena oleva Lastensuojelulaitos Lämminsyylä on yksityinen lastensuojelulaitos, joka tarjoaa sijaishuollon palveluita kahdessa eri yksikössä. Lastensuojelulaitos Lämminsyylä kuuluu lastensuojelu- ja mielenterveyspalveluja tuottavaan MilaPro-yhteenliittymään. Lastensuojelulaitos Lämminsyylän laitospalveluiden toiminnan tavoitteena on huolehtia sijoitettujen nuorten kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista ja tukea lasten ja nuorten kasvua yhteisön ja yhteiskunnan jäseniksi. Lämminsyylissä on kaksi laitousyksikköä: Epala ja Vilperikoti. Epala-yksikkö sijaitsee Porissa ja Vilperikoti Kokemäellä.

Lastensuojelulaitos Lämminsyylillä ei ole erillistä päihdehoitoon erikoistunutta yksikköä, mutta usein perusyksiköihin sijoitettujen nuorten yhtenä sijoituksen syynä on tavalla tai toisella alkoholi tai muut päihteet. Joko vanhemmilla on runsasta

päihteidenkäyttöä tai nuorella itsellään on ollut päihdekokeiluja tai -käyttöä. Nuoren saapuessa yksikköön on päihteidenkäyttö pyrittävä lopettamaan. Alle 18-vuotiaan alkoholin hallussapito on laissa kiellettyä ja kaikki huumausaineisiin liittyvä toiminta on rikollista (Alkoholilaki 1477/1994, 34 §; Huumausainelaki 1127/2014, 5 §). Päihteidenkäyttö vaarantaa nuoren terveyden ja päihtyneenä nuori saattaa vaarantaa oman tai toisten turvallisuuden. Työntekijöiden on tuettava nuorta päihteettömyyteen sijoituksen alusta lähtien.

Joskus nuoret siirtyvät suoraan päihdehuollon hoitajaksolta sijoitukseen lastensuojelulaitokseen. Akuutti päihteidenkäyttö on saatu katkaistua ja on aika keskittyä nuoren elämään kokonaisvaltaisemmin. Tällöin on erittäin tärkeää jatkaa päihteettömyyden tukemista ja päihdetyötä lastensuojelulaitoksessa. Nuoren sijoituksen alussa pidetään asiakassuunnitelmaneuvoittelu. Asiakassuunnitelmaan kirjataan nuoren ja hänen perheensä elämäntilanne ja sijoituksen tarkoitus ja tavoitteet sekä miten nuoren tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan (Lastensuojelulaki 417/2007, 30§). Sijoituksen tavoitteena voi nuoresta riippuen olla hyvin erilaisia asioita. Päihteettömyys voidaan asettaa yhdeksi nuoren tavoitteeksi. Tavoitteita voi asettaa niin sosiaalityöntekijä kuin nuori itsekin. Mikäli nuori itse sitoutuu asetettuihin tavoitteisiin, on todennäköisempää, että asetetut tavoitteet myös saavutetaan.

Syrjäytyneen tai pahoinvoivan nuoren voi olla vaikea pitää omia puolia kehittyäkseen tai parantaakseen omaa tilannettaan, oli syrjäytymisen tai pahoinvoinnin syy sitten mikä tahansa. Tällöin aikuisten tulisi olla nuorelle aktivoiva tuki. (Hietala ym. 2010, 164.) Päihteettömyyden tukemisella lastensuojelulaitoksessa pyritään mahdollistamaan nuorelle mahdollisimman hyvä tulevaisuus. Hyvän tulevaisuuden määrittäminen voi olla kullakin nuorella erilainen. Työntekijät pohtivat yhdessä nuoren kanssa mitä hyvä tulevaisuus kullekin nuorelle tarkoittaa ja mitä pitää tehdä sen saavuttamiseksi. Tavoitetta kohti mentäessä nuori joutuu kuitenkin itse tekemään monia valintoja ja ratkaisuja.

Epäla-yksikössä nuorten kanssa tehtävä päihdetyö kuuluu osaksi nuoren hoito- ja kasvatustyötä. Työntekijät eivät kuitenkaan miellä tekevänsä päihdetyötä vaikka kokonaisvaltainen nuoren hoito ja kasvatusta pyrkii nuoren päihteettömän elämän

tukemiseen. Sijaishuoltopaikan arkinen toiminta, toistuvat rutiinit ja tutut käytännöt ovat tärkeä osa nuoren hoitoa ja kasvatusta (Sinkkonen 2015, 162). Nämä myös tukevat nuoren päihteettömyyttä vaikkakaan sitä ei arjessa usein huomaa.

Suurimmaksi osaksi Epala-yksikössä tehtävä konkreettinen päihdetyö on joko ennaltaehkäisevää tai akuutissa tilanteessa tehtävää päihteidenkäytön selvittämistä. Ennaltaehkäisevää työtä tehdään päihteettömän arjen ja ympäristön avulla sekä esimerkiksi keskustelemalla nuorten kanssa. Akuutissa tilanteessa nuoren päihteidenkäyttöä voidaan tarvittaessa selvittää henkilökatsastuksella eli alkometriin puhalluttamalla tai virtsasta otettavalla huumeselulla.

Lämminsyylissä on koettu ongelmaksi, ettei työntekijöillä ole yhtenäistä linjaa miten päihdetyötä voisi jatkaa sen jälkeen kun nuorella on todettu päihteidenkäyttöä. Yksiköissä toimitaan tilanteen mukaan ja toteutettava päihdetyö riippuu lähinnä yksittäisen työntekijän harkinnasta. Harkintaan vaikuttaa esimerkiksi nuoren tausta, päihteidenkäyttöön liittyvä historia, päihdeongelman laajuus, käytettävä päihde, onko päihteidenkäytöllä ollut negatiivista vaikutusta muihin nuoren elämän osa-alueisiin ja nuoren ikä sekä kehitystaso. Myös työntekijän oma motivaatio päihdetyön tekemiseen vaikuttaa siihen miten aktiivisesti hän nuoren kanssa tekee päihdetyötä, ja ajan puute koetaan usein myös ongelmaksi. Laitoksen ulkopuolisten yhteistyötahojen kanssa tehdään harvoin yhteistyötä nuorten päihteidenkäyttöön liittyen, koska työntekijöillä ei ole tietoa millaista päihdehoitoa Porin alueella olisi tarjolla nuorille henkilöille.

3.3 Nuorten päihteidenkäyttö sijoituksen aikana

Nuorten kohdalla päihteidenkäyttö liittyy usein sosiaaliseen verkostoon ja päihteidenkäyttö mielletään hauskanpitona kavereiden kanssa. Lastensuojelulaitoksessa asuvien nuorten kohdalla tämä tarkoittaa usein myös sitä, että päihteidenkäyttöä suunnitellaan ja toteutetaan muiden lastensuojelulaitoksessa asuvien nuorten kanssa. Tällöin nuoret eivät aiheuta haittaa vain itselleen, vaan myös muille nuorille. Useamman nuoren terveys ja turvallisuus vaarantuvat yhtä aikaa.

Päihteidenkäyttöön liittyy usein hatkareissuja eli karkaamisia, jolloin nuori tai nuoret lähtevät luvatta lastensuojelulaitoksesta eivätkä kerro olinpaikkaansa. Karkareissut saattavat kestää muutamasta tunnista useisiin viikkoihin. Karkareissujen aikana nuoresta ollaan erityisen huolissaan, koska usein nuorella ei ole turvallista paikkaa missä viettää aikaa. Karkareissulla nuori saattaa hakeutua seuraan, jossa päihteitä käytetään paljon. Nuorella ei kuitenkaan ole välttämättä kykyä lähteä tästä seurasta pois tai kieltäytyä hänelle tarjottavista päihteistä. Päihteidenkäytöstä saattaa seurata myös esimerkiksi varastelua tai muuta rikollista toimintaa, jolloin päihteidenkäytön seuraukset saattavatkin jatkua pitkälle elämään. Karkareissut myös katkaisevat lastensuojelulaitoksessa tapahtuvan hoito- ja kasvatustyön joskus pitkäksiin aikaa. Nuorta etsitään aktiivisesti, mutta nuoreen ei yrityksistä huolimatta saada välttämättä kontaktia pitkään aikaan.

Päihteidenkäyttö saattaa haitata myös nuoren koulunkäyntiä ja muuta arjen toimintaa. Nuorelle voi tulla poissaoloa koulusta ja nuori saattaa jäädä jälkeen kouluaineissa. Harrastustoiminta jää väliin eikä nuorta kiinnosta sovitut arjen askareet. Nuoret eivät myönnä päihteidenkäyttöä ongelmaksi, vaikkakin se vaikuttaisi negatiivisesti omaan arkeen. Nuoret kokevat, että pystyvät lopettamaan päihteidenkäytön milloin haluavat.

Nuoret ovat myös taitavia peittämään omia jälkiään. Varsinkin pitkään päihteitä käyttäneet osaavat välttää tilanteita, joissa jäisivät kiinni. Usein nuorten keskusteluissa kuulee, että esimerkiksi kotivierailuilla ollessaan he käyttävät päihteitä. Kotivierailuja valvotaan usein soittamalla, jolloin jää työntekijän kuulemisen varaan, onko nuori päihtynyt vai ei. Soittojen aikana keskustellaan myös nuoresta vastuussa olevien aikuisten kanssa, mutta joskus tämäkään ei varmista sitä, ettei nuori olisi päihteitä käyttänyt. Nuoren päihteidenkäyttöön puuttuminen on nuoresta vastuussa olevien aikuisten tehtävä riippumatta siitä onko nuori lastensuojelulaitoksessa vai jossain muussa paikassa, esimerkiksi kotona.

Nuoret usein ihannoivat päihdekulttuuria. Nuoret saattavat laittaa seinilleen julisteita, jossa on päihteiden kuvia tai nuoret puhuvat ihannoivasti päihteidenkäyttäjistä. Nuoret saattavat esimerkiksi kuvailla päihdeongelmaisen elämää rennoksi tai

leppoisaksi tavaksi elää kun ei tarvitse käydä töissä. Kaiken kaikkiaan nuorten asenne päihteidenkäyttöä kohtaan on salliva. Tällainen asenne ei kannusta nuorta käymään koulussa tai tavoittelemaan hyvää työpaikkaa, mikä on nuoren tulevaisuuden kannalta huolestuttavaa.

4 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN

4.1 Kehittämistyön tavoite ja tarkoitus

Kehittämistyöni lähti liikkeelle Lämminsyllissä havaitusta tarpeesta. Lastensuojelulaitos Lämminsylin päihdetyötä oli tarve kehittää. Lämminsyllissä ei ole yhtä yhtenäistä päihdetyön toimintamallia. Laadukkaan sijaishuollon toteuttamiseksi päihdetyötä oli syytä kehittää nykypäivän vaatimuksia vastaavaksi. Toimintamallin avulla työntekijöiden on mahdollista tehdä työstä tavoitteellisempaa ja suunnitellumpaa sekä pureutua paremmin lastensuojelulaitoksen arjessa ilmenneisiin ongelmiin.

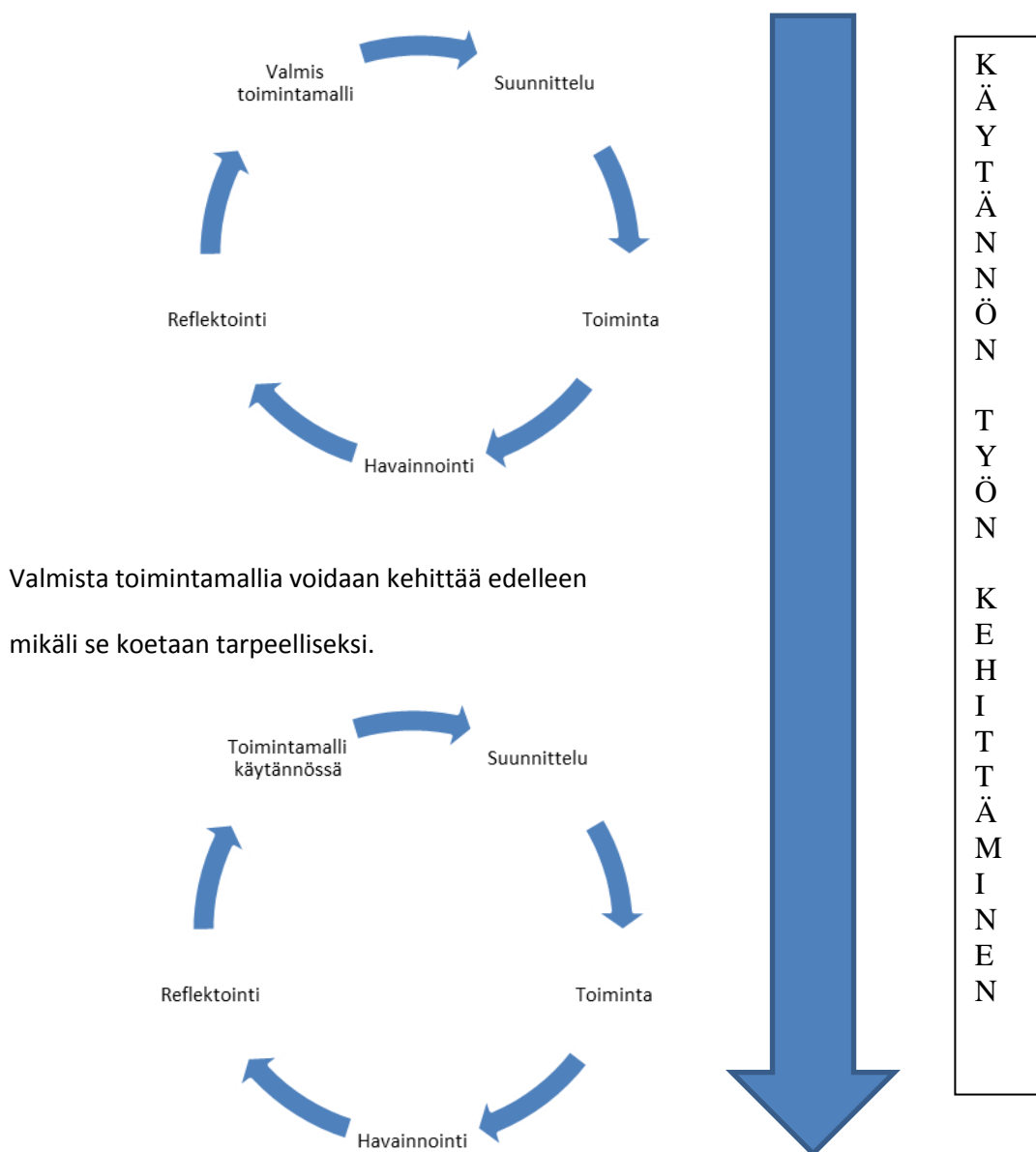
Työn tavoitteena oli päihdetyön toimintamallin kehittäminen Lastensuojelulaitos Lämminsyliin. Työskentelyn aikana pyrittiin kuvaamaan päihdetyön prosessi toimintamallina. Toimintamallin avulla työntekijät osaavat toimia tilanteessa, jossa nuoren päihteidenkäyttö on jo todettu ongelmaksi tai tilanteissa, joissa työntekijöille nousee huoli lapsen päihteidenkäytöstä. Toimintamalli sisältää erilaisia keinoja, joita ohjaajilla on auttaa lasta päihteidenkäytön lopettamisessa, ja mihin suuntaan nuoren kanssa tehtävää työskentelyä voi viedä.

Työskentelyn aikana tarkoituksena oli herättää keskustelua päihdetyön tekemisestä yksikössämme ja saada työntekijät havaitsemaan omat kykynsä päihdetyön tekemiseen. Tarkoituksena oli saada työntekijöitä muuttamaan omaa toimintaansa kehitetyn toimintamallin avulla.

4.2 Toimintatutkimus

Valitsin kehittämistyöhöni toimintatutkimuksellisen lähestymistavan, koska se mielestäni vastasi parhaiten tapaa, jolla pyrin kehittämään Lastensuojelulaitos Lämminsyliin uutta päihdetyön toimintamallia. Toimintatutkimus luokitellaan usein laadulliseksi tutkimusmenetelmäksi, mutta toimintatutkimus tulisi kuitenkin nähdä ennemminkin lähestymistapana tai asenteena (Heikkinen 2008, 36). Toimintamallin kehittäminen tapahtui yhdessä kehittämistiimin kanssa työkonferenssi-menetelmää käyttäen.

Toimintatutkimusta voidaan kuvailla tutkimusotteeksi, jota käytetään uutta tietoa tuottavaan ja hyödyntävään käytännön kehittämiseen. Kehittäminen etenee tällöin spiraalimaisesti, jolloin suunnittelu-, toiminta-, havainnointi- ja reflektointivaiheet sisältävät kehät seuraavat toisiaan. Tutkijan on mahdollista aloittaa tutkimuksensa missä kehän vaiheessa tahansa ja liikkua kehän eri vaiheiden välillä edes takaisin käytännön kehittämisen edellyttävällä tavalla. (Saari 2007, 122-123.)

Kuvio 1. Toimintatutkimuksen kehät

Yksi yhteiskunnallisen tutkimuksen keskeinen tavoite on saada rutiinit ja vakiintuneet toimintatavat tietoisien harkinnan ja tarkastelun kohteeksi. Tällöin voidaan esimerkiksi kehittää uusia toimintatapoja tai kokeilla toimintatapoja käytännössä, jolloin uusien toimintatapojen tarpeellisuus huomataan. Usein tällaisten muutosyritysten myötä nähdään myös monia aiemmin tiedostamattomia ajattelu- ja toimintatapoja. (Saari 2007, 124.)

Toimintatutkimuksen syklimäisyys sopii omaan kehittämistyöhöni, sillä kehittämistyön tavoitteena olevaa toimintamallia voi toimintatutkimuksen aikana kehittää edelleen. Tarkoituksena ei olekaan välttämättä saada kerralla aikaiseksi täydellistä toimintamallia, vaan toimintamallin kehittämistä voidaan jatkaa, mikäli se käytännössä huomataan tarpeelliseksi. Toimintatutkimukselle luontainen käytännön läheisyys sopii omaan kehittämistyöhöni erittäin hyvin, koska tavoitteena on saada aikaan muutos päihdetyön tekemisessä eli käytännön työssä.

Toimintatutkimuksen voidaan nähdä kohdistuvan erityisesti sosiaaliseen toimintaan, jossa ihmisten vuorovaikutusta ohjaa jokin yhteinen toiminta, tai sen tarkoitus. Toimintatutkimus on yleensä ajallisesti rajattu projekti, joka tavoittelee käytännön hyötyä. Yksi toimintatutkimuksen tavoitteista on voimaannuttaa ihmisiä uskomaan omiin kykyihinsä ja toimintamahdollisuuksiinsa. (Heikkinen 2008, 16-20.)

Erityisesti ihmisten voimaannuttamisen tavoitetta halusin myös kehittämistyöni aikana korostaa. Koska Epala-yksikön työntekijät kokivat, että he eivät tee päihdetyötä, halusin heidän huomaavan kehittämistyön myötä, että myös he pystyvät tekemään päihdetyötä ja tekevätkin sitä tiedostamattaan koko ajan. Työntekijöiden itseluottamuksen kasvaminen lisää myös erilaisia keinoja päihdetyön tekemiseen, koska työntekijät uskaltavat kokeilla ja tehdä uusia asioita.

4.3 Työkonferenssin käyttö kehittämismenetelmänä

Työkonferenssi on tilaisuus, joka perustuu ihmisten väliseen vuoropuheluun. Työkonferenssin tarkoituksena on, että osallistujat muodostavat vuoropuhelun avulla varsinaisen asiasisällön. Työkonferenssissa pyritään osallistujien väliseen yhteisymmärrykseen ja sitä kautta yhteiseen toimintasuunnitelmaan, joka siirtyy käytännön teoiksi. Osallistujat käyttävät toimintasuunnitelman luomiseksi omaa ammattitaitoaan, kokemustaan ja ymmärrystään. Työkonferenssi ei ole vain yksittäinen tapahtuma vaan se liittyy johonkin prosessiin, jolloin siitä tulee kehittämismenetelmä. (Lehtonen 2004, 15.)

Omassa kehittämistyössäni työkonferenssi toteutettiin Gustavsenilaisen työkonferenssin periaatteiden mukaisesti neljässä yksikköpalaverissa kehittämistiimin kanssa. Gustavsenilaisen työkonferenssin vaiheet ovat tulevaisuuden visiointi, tavoitteen esteenä olevien haittojen tunnistaminen, esteiden voittamisen miettiminen ja kehittämistavasta sopiminen (Vartiainen & Pulkkis 2004, 68). Jaoin kehittämistiimin jokaisella tapaamiskerralla kolmeen ryhmään pohtimaan annettua teemaa. Ryhmien koostumus vaihtui jokaisella kerralla. Työkonferenssi-menettelyn avulla kehittämistyö eteni loogisesti ja ennalta suunnitellusti, ja samalla saatiin aikaan keskustelua päihdetyön tekemisestä lastensuojelulaitoksessa.

5 KEHITTÄMISPROSESSI

5.1 Kehittämistyön aloitus

Kehittämisen tavoitteena oli saada Lastensuojelulaitos Lämminsyliin päihdetyön toimintamalli. Kehittämistyöni tukena olivat Epala-yksikön työntekijät, jotka muodostivat kehittämistiimin. Epala-yksikössä työskentelee kasvatustyön johtaja, arjesta vastaava ohjaaja ja viisi hoito- ja kasvatustyön ohjaajaa. Näiden lisäksi yksikössä työskentelee kaksi pitkäaikaista sijaista. Yhdessä kehittämistiimin kanssa kehitimme tarpeita vastaavan ja Lämminsyliin sopivan päihdetyön toimintamallin, jonka avulla voimme työskennellä nuorten kanssa.

Keskustelimme Epala-yksikön kasvatusjohtajan kanssa siitä, milloin kehittämistiimin oli hyvä aika kokoontua. Päädyimme yhdessä siihen, että jo ennalta sovitut yksikköpalaverit olivat paras aika kehittämistyölle. Kehittämistyön tekemiselle varattiin tietty aika yksikköpalaverista. Yksikköpalavereissa koko henkilökunta on yleensä paikalla, ja kokoontuminen tapahtuu siten, että Epala-yksikköön sijoitetut nuoret eivät ole paikalla. Tilanne laitoksessa oli siis yksikköpalaverien aikaan rauhallinen ja työntekijät pystyivät keskittymään kehittämistyöhön.

5.2 Tulevaisuuden päihdetyön visioiminen

Ensimmäisellä tapaamiskerralla 17.3.2015 esittelin kehittämistiimille kehittämistyöni aiheen ja työkonferenssi-menetelmän sekä kerroin työskentelyn tarkoituksen. Ensimmäisellä tapaamiskerralla työntekijöitä oli paikalla kuusi. Aloitimme työskentelyn sillä, että jaoin työntekijät kolmeen ryhmään ja kerroin miten paljon ryhmätyöskentelyyn on varattu aikaa. Annoin ryhmille tehtäväksi pohtia ja kirjata ylös millaista päihdetyötä haluamme tulevaisuudessa tehdä Lämminsyylissä. Kerroin ryhmille, että tässä kohtaa ei tule vielä miettiä mitään asioita, mitkä estävät meitä toimimasta visioidulla tavalla. Annoin ryhmille isot valkoiset paperit ja tusseja, jotta ryhmäläiset saivat kirjoitettua ehdotuksensa ylös.

Ryhmätyöskentelyn jälkeen kokoontuimme yhteen ja kävimme läpi eri ryhmien visiot. Laitoin ryhmien tuotokset esille seinälle. Vastauksia läpikäydessä saimme aikaan myös yleisesti keskustelua päihdetyön tekemisestä lastensuojelulaitoksessa. Työntekijät pohtivat millaista työskentelyä heidän on mahdollista toteuttaa perustyon ohella.

Yksi ryhmistä oli keskittynyt lähinnä siihen millaisia menetelmiä käytännön työssä voisimme käyttää tulevaisuudessa. Erilaisia menetelmiä läpi käydessä keskustelimme siitä, että on tärkeä ottaa nuoren yksilöllisyys huomioon ja löytää kullekin nuorelle sopiva työskentelyn muoto. Lisäksi ryhmä halusi nostaa esiin sen, miten tärkeää on yhteistyö lapsen läheisverkoston kanssa.

Kaksi muuta ryhmää olivat keskittyneet hieman isompiin kokonaisuuksiin tai jopa rakenteellisiin uudistuksiin. Ryhmät toivoivat selkeää ja yksinkertaista toimintamallia, jonka avulla työskennellä käytännössä. Keskustelun aikana totesimme, että toimintamallin tulisi ohjeistaa työntekijää, mutta jättää kuitenkin työntekijälle mahdollisuuden työskennellä nuoren yksilöllisyyden huomioiden. Henkilökunnan kouluttamisen tarpeellisuus nousi myös esiin. Useilla työntekijöillä oli kulunut jo pitkä aika edellisestä päihdetyön liittyvästä koulutuksesta. Molemmat ryhmät toivoivat Lämminsyliin omaa päihdetyöntekijää, ja toinen ryhmistä jopa omaa päihdetyön yksikköä.

5.3 Esteiden tunnistaminen ja ratkaisujen miettiminen

Toinen tapaamiskerta oli yksikköpalaverissa 8.4.2015. Paikalla oli seitsemän työntekijää. Jaoin työntekijät kolmeen ryhmään. Ryhmien koostumus oli eri kuin aiemmalla työskentelykerralla. Annoin ryhmille tehtäväksi pohtia millaisia esteitä edellisellä kerralla esiin tulleiden tulevaisuuden visioiden toteutumiseksi on. Edellisen kerran visiot ja ehdotukset olivat työskentelyn ajan esillä. Paikalla oli kaksi työntekijää, jotka eivät olleet ensimmäisellä kerralla työskentelyssä mukana. Näille työntekijöille esittelin aluksi työkonferenssi-menetelmän ja työskentelyn tarkoituksen. Ennen työskentelyn alkamista sovimme myös ryhmätyöskentelyn kestosta.

Ryhmätyöskentelyn jälkeen kokoonnuimme yhteen ja kävimme läpi ryhmien tuotokset. Laitoin jälleen tuotokset seinälle edellisen kerran tuotoksien viereen. Kaikkien ryhmien vastauksissa näkyi koulutuksen puute. Työntekijät kokivat, ettei heillä ole tarpeeksi tietoa käytössä olevista työmenetelmistä tai edes välttämättä tarvittavaa kykyä päihteidenkäyttäjien tunnistamiseen. Suurimpana toiminnan esteinä nähtiin kuitenkin työntekijöiden oma asenne. Keskustelun aikana otettiin esille, että työntekijöillä pitäisi olla halua oman ammatillisuuden kehittämiseen. Myös nuorten vastahakoisuus työskentelyyn koettiin esteenä toiminnalle.

Muita työskentelyssä esiin nousseita esteitä olivat resurssien, ajan ja rahan puute sekä suunnitelmallisuuden ja selkeän toimintamallin puuttuminen. Esteiden läpi käymisen yhteydessä totesimme, että vaikkamme pysty kaikkiin esteisiin vaikuttamaan, on työntekijän omalla asenteella ja ammattitaidolla kaikista suurin vaikutus työn tekemiseen.

Samalla tapaamiskerralla jaoin työntekijät uudelleen vielä ryhmiin miettimään miten kyseisistä esteistä päästään eteenpäin. Pyysin työntekijöitä miettimään ratkaisuja niihin asioihin, joihin voimme itse työssämme vaikuttaa. Vaihdoin jälleen ryhmien koostumusta ja annoin ryhmille 20 minuuttia aikaa työskentelyyn.

Kun ryhmät olivat valmiina, laitoin ryhmien vastaukset jälleen seinälle edellisten viereen. Aiemman keskustelun tapaan kaikkien ryhmien vastauksissa korostettiin

työntekijöiden perehdyttämistä, kouluttamista ja työntekijöiden omaa halua ammatilliseen kehittymiseen sekä työn tekemiseen. Sitoutuminen ja uskallus työn tekemiseen nousivat esiin, ja toivottiin kaikkien työntekijöiden kantavan vastuuta työn tekemisestä. Koulutuksesta käydyin keskustelun aikana ehdotettiin, että käyttäisimme hyväksi MilaPro-konsernin sisällä olevia päihdetyön osaajia.

Ratkaisuna nähtiin myös selkeä toimintamalli, joka auttaa työn suunnitelmallisuuden lisäämiseen ja siihen, että päihdetyö nähtäisiin osana nuoren kokonaisvaltaista hoidon prosessia. Kaksi ryhmää myös otti esiin erilaisten työvälineiden käytön päihdetyön tekemisessä. Yhteistyötä laitoksen ulkopuolisten päihdetyön verkostojen kanssa pidettiin myös tärkeänä.

5.4 Toimintamallin muodostuminen

Ennen kolmatta tapaamiskertaa tein ensimmäisen version päihdetyön toimintamallista. Kokosin yhteen työntekijöiden aiemmin esille tuomia asioita ja tein toimintamallista dia-esityksen. Kolmas tapaamiskerta oli 13.5., ja se aloitettiin käymällä läpi mitä kaikkea päihdetyön toimintamalli pitää sisällään edellisten kertojen työskentelyn perusteella. Paikalla oli kuusi työntekijää. Jaoin työntekijät ryhmiin ja pyysin heitä tuomaan esille vielä lisää asioita, mitä he haluaisivat toimintamallin sisältävän. Olin etukäteen tulostanut kaikille ryhmille tekemäni dia-esityksen, jotta ryhmät voisivat tehdä muistiinpanojaan suoraan niihin kohtiin mitkä herättivät ajatuksia.

Kävimme läpi ryhmien ideat yhdessä keskustellen. Keskustelun aikana tein myös muistiinpanoja. Isoimpana toiveena työntekijöillä oli selkeä ja yksinkertainen toimintamalli, jonka noudattamisesta tulisi osa arjen työtä. Työntekijät olivat halukkaita tutustumaan erilaisiin yhteistyötahoihin ja pohdimme yhdessä mitä yhteistyötahoja Porin alueella voisi olla. Työntekijät innostuivat myös itse ottamaan yhteyttä eri yhteistyötahoihin.

Työntekijät toivoivat hieman yksityiskohtaisempaa ohjetta siihen miten nuorten kanssa työskennellään nuoren jäädessä kiinni päihdeidenkäytöstä sijoituksen aikana.

Yksi ryhmistä ehdotti, että aina nuoren jäädessä kiinni päihteidenkäytöstä, aloitettaisiin kuukauden seurantajakso. Keskustelimme yhdessä mitä seurantajakso voisi pitää sisällään. Erittäin tärkeänä pidettiin myös työskentelyn raportoimista. Yhdessä sovittiin, että seurantajakso lisätään toimintamalliin.

Puhuttaessa yhteistyöstä lapsen läheisverkoston kanssa, uutena ehdotuksena tuli myös läheisneuvonpitoon osallistuminen. Läheisneuvonpidon avulla niin nuori kuin tämän läheisverkostokin saisi mahdollisuuden tuoda haluamiaan asioita esille. Tällöin myös asioiden nimeäminen ja tilanteesta suoraan puhuminen yhdessä olisi mahdollista.

Kolmannen tapaamiskerran jälkeen muokkasin toimintamallia työntekijöiden ideoiden ja toiveiden perusteella. Toimintamalli valmistui loppuvuoden 2015 aikana.

6 PÄIHDETYÖN TOIMINTAMALLI

6.1 Toimintamalli päihdetyön ohjenuorana

Kehittämistyön tuloksena oli Lastensuojelulaitos Lämminsylin päihdetyön toimintamalli. Toimintamalli jäsentää päihdetyön tekemistä ja toimii samalla ohjenuorana yksiköissä tapahtuvalle päihdetyölle. Isoimpana muutoksena päihdetyön käytännön tekemisessä päätimme ottaa käyttöön seurantajakson, joka toteutetaan aina nuoren jäädessä kiinni päihteidenkäytöstä.

Lastensuojelulaitos Lämminsylin päihdetyön toimintamalli on Lämminsylin osana kokonaisvaltaista nuoren hoitoprosessia. Päihdetyön toimintamallista käy ilmi miten päihdetyön prosessi etenee nuoren sijoituksen aikana. Toimintamallissa lähdetään liikkeelle sijoituksen alussa tapahtuvasta tilanteen kartoituksesta ja edetään sijoituksen aikaiseen päihdetyöhön. Toimintamalli sisältää myös ehdotuksia mitä työmenetelmiä nuorten kanssa työskennellessä voi käyttää. Toimintamallissa on otettu nuoren kanssa tehtävän päihdetyön lisäksi huomioon myös muita päihdetyön

tekemiseen vaikuttavia osa-alueita. Tärkeintä on nuoren päihteettömän arjen tukeminen ja päihteisiin liittyvien asioiden käsittely nuoren kanssa.

6.2 Sijoituksen alussa tapahtuva tilanteen kartoitus ja päihdetyö

Laitoksessa tapahtuva päihdetyö aloitetaan heti nuoren sijoituksen alussa. Nuoresta saatetaan jo ennakkotietojen perusteella tietää, onko nuorella ollut ongelmia päihteidenkäytön kanssa. Mikäli tiedot ovat puutteelliset tai niiden ajankohtaisuudesta ei ole varmaa tietoa, on hyvä tehdä alkukartoitus, jossa selvitetään nuoren päihteidenkäytön tämän hetkinen tilanne.

Alkukartoituksessa ohjaaja pyrkii selvittämään mahdollisimman tarkkaan käyttääkö nuori päihteitä, ja jos käyttää, millaisista päihteistä on kysymys. Alkukartoitus voi olla osa nuoren kanssa käytävää keskustelua siten, että muiden asioiden lomassa tiedustellaan nuorelta onko hän aiemmin käyttänyt paljon päihteitä, mihin päihteidenkäyttö on vaikuttanut ja millaista päihteidenkäyttö on tällä hetkellä. Nuoren kanssa kannattaa käydä myös läpi millaista päihteidenkäyttöä nuoren perheenjäsenillä on ollut. Alkukartoituksen tukena voi myös käyttää erilaisia päihteidenkäytön selvittämiseen tarkoitettuja lomakkeita.

Mikäli ennakkotietojen tai alkukartoituksen perusteella nuoren päihteidenkäytöstä on syytä olla huolissaan, aloitetaan päihdetyön tekeminen. Päihdetyö voi olla laitoksen sisällä toteutettua tai laitoksen ulkopuolista päihdetyötä. Myös molempia voidaan tehdä yhtä aikaa. Laitoksen sisällä tapahtuva päihdetyö on ohjaajien aloitteesta tapahtuvaa nuoren päihteettömyyttä tukevaa työtä esimerkiksi keskustelemalla, tai jotakin tiettyä menetelmää käyttäen. Laitoksen ulkopuolinen päihdetyö tarkoittaa jonkin yhteistyötahon, kuten esimerkiksi Nuorten vastaanoton, tekemää päihdetyötä.

Kuvio 2. Sijoituksen alussa tapahtuva tilanteen kartoitus ja päihdetyö

Nuoren päihteidenkäytöstä noussut huoli on hyvä tuoda heti sijoituksen alussa selkeästi esille myös nuoren sosiaalityöntekijälle ja nuoren huoltajille. Tilanteen auki puhuminen ja kaikille osapuolille selväksi tekeminen helpottavat työskentelyä jatkossa. Asia voidaan keskustella esimerkiksi nuoren sijoituksen ensimmäisessä asiakassuunnitelmanneuvottelussa.

Mikäli nuoren päihteidenkäyttö ei ole taustatietojen tai alkukartoituksen jälkeen huolena, seurataan tilannetta ja puututaan asiaan sijoituksen aikana tarvittaessa. Tämä edellyttää ohjaajilta jatkuvaa tilanteen havainnointia ja rohkeutta puuttua havaittuihin asioihin. Läpi koko sijoituksen tuetaan nuoren päihteetöntä arkea.

6.3 Nuoren päihteidenkäytön selvitys ja päihdetyö sijoituksen aikana

Mikäli sijoituksen aikana herää epäily nuoren päihteidenkäytöstä, tulee ohjaajien puuttua asiaan välittömästi. Välitön keino tilanteen selvittämiseksi on henkilönkatsastus eli alkometrillä puhalluttaminen tai huumeseulan tekeminen.

Mikäli on perusteltu syy epäillä lapsen käyttäneen päihdyttäviä aineita, voidaan hänen kohdistaa henkilönkatsastus. Henkilönkatsastus käsittää puhalluskokeen suorittamisen tai veri-, sylki-, virtsa- tai hiusnäytteen ottamisen. Katsastuksen päättämisestä ja tekemisestä vastaa laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. (Lastensuojelulaki 417/2007, 66 §)

Tarpeen vaatiessa päihtymystila voidaan selvittää myös terveyskeskuksessa tai Satakunnan keskussairaalan päivystyksessä. Nuoren ollessa päihtynyt on ensisijaisesti hoidettava nuoren terveydentilaa ja huolehdittava nuoren turvallisuudesta. On myös huolehdittava ettei päihtynyt nuori aiheuta vaaraa muille yksikön nuorille tai työntekijöille.

Nuoren päihteidenkäyttöä voidaan selvittää myös jotain kartoitusta tai kyselyä hyväksi käyttäen. Tällöin nuoren tilannetta hahmotetaan enemmänkin kokonaisuudessaan eikä kyseessä ole akuutti päihtymystila. Esimerkkinä tällaisesta mittarista on Nuorten päihdemittari (Adsume), jonka avulla voidaan arvioida nuoren päihteidenkäyttöä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016c).

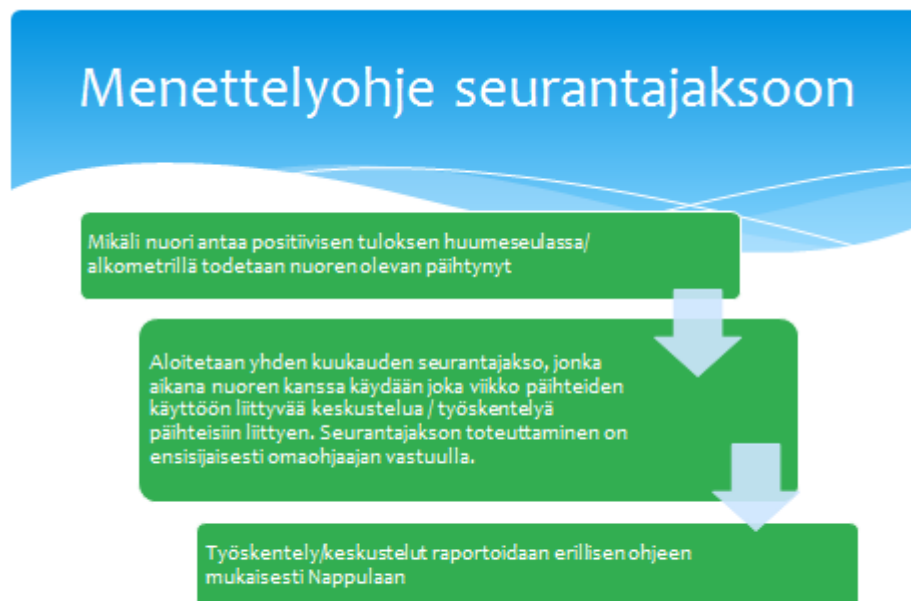

Kuvio 3. Epäily nuoren päihteidenkäytöstä sijoituksen aikana

Mikäli nuoren päihteidenkäyttö voidaan todeta, aloitetaan nuorella päihdetyö. Tärkeää on pohtia mikä on kullekin nuorelle sopiva työskentelymuoto. Päihdetyö voi olla laitoksen sisäistä tai laitoksen ulkopuolella tapahtuvaa. Näitä molempia voidaan käyttää myös yhtäaikaaisesti. Laitoksen sisällä toteutetaan joka kerta seurantajakso, kun nuori jää kiinni päihteidenkäytöstä. Mikäli epäily nuoren päihteidenkäytöstä osoittautuu perättömäksi, seurataan tilannetta ja tehdään uusi kartoitus tarvittaessa.

6.4 Seurantajakso

Aina kun sijoituksen aikana todetaan nuoren päihteidenkäyttöä, aloitetaan nuorella kuukauden mittainen seurantajakso. Seurantajakson toteuttamisesta vastaa ensisijaisesti joku nuoren omaohjaajista. Mikäli omaohjaaja ei ole töissä kyseisenä aikana, suorittaa seurantajakson kuka tahansa nuoren asioista vastaava ohjaaja.

Kuvio 4. Menettelyohje seurantajaksoon

Seurantajakson aikana nuoren kanssa työskennellään vähintään kerran viikossa, mieluiten useammin. Ohjaaja voi valita haluamansa menetelmän tai käydä nuoren kanssa keskustelua päihteidenkäyttöön liittyen. Keskustelua voi käydä myös muista elämän osa-alueista, joihin päihteidenkäyttö vaikuttaa. Nuoren kanssa voi pohtia yhdessä millaisia tavoitteita nuorella itsellä on päihteidenkäytön suhteen. Myös nuorelta voi kysyä mitä haluaisi ohjaajan kanssa tehtävän.

Nuoren voi olla helpompi keskustella ohjaajan kanssa, mikäli saa itse valita mitä aiheita haluaa käsitellä. Näin nuori kokee voivansa vaikuttaa keskusteluun, ja on usein avoimempi. Ohjaajan tehtävänä on syventää keskustelua ja ohjata sitä haluttuun suuntaan. Tärkeintä on antaa nuorelle mahdollisuus tulla kuulluksi. Joskus nuoren on myös helpompi kertoa asioista jonkin aktiviteetin ohella.

Seurantajakso raportoidaan erillisen ohjeen mukaan Nappulaan. Omaohjaaja kirjaa nuoren kanssa toteutuneet työskentelyt. Myös muut ohjaajat voivat kirjata seurantajakson aikana tekemiään havaintoja liittyen nuoreen. Päihdetyötä on tärkeä jatkaa myös seurantajakson jälkeen.

6.5 Päihdetyö sijoituksen aikana

Nuoren sijoituksen aikana toteutettava päihdetyö voi olla hyvin monenlaista. Ensisijaista on nuoren päihteettömän arjen tukeminen. Tärkeää on löytää kullekin nuorelle sopiva, päihteettömyyttä tukeva työskentelymuoto. Päihdetyötä voi tehdä nuoren kanssa niin omaohjaaja kuin muutkin ohjaajat. Nuoren kanssa voidaan käydä erillisiä päihdekeskusteluja tai päihteistä keskustelu voi olla esimerkiksi osa omaohjaajakeskusteluita.

Motivoivan haastattelun avulla voidaan auttaa nuorta löytämään ja vahvistamaan motivaatiota muuttaa omia elämäntapojaan. Haastattelun avulla pyritään selvittämään nuoren arvomaailma, omat tavoitteet ja se miten tavoitteisiin päästään. Motivoivassa haastattelussa käydään myös läpi mitä tavoitteiden saavuttaminen merkitsee nuorelle. Tärkeää on nuoren kohtaaminen empaattisesti ja kunnioittavasti sekä aitoa välittämistä osoittaen. (Salo-Chydenius 2016a.)

Ohjaaja voi käyttää vuorovaikutuksen tukena myös erilaisia tehtäviä. Nuoren elämänselämään liittyviä tehtäviä ovat esimerkiksi elämänselämän ja sukupuun tekeminen. Elämänselämään merkitään menneisyydessä tapahtuneita asioita ja käydään niitä läpi, kun taas sukupuun kautta voidaan käsitellä eri ihmisiin liittyviä tapahtumia ja tunteita.

Nuorelle voidaan tehdä yksilöllinen päivä- ja viikkosuunnitelma ja suunnitella erilaisia toiminnallisia aktiviteetteja päihdeettömyyttä tukemaan. Yksilöllisen suunnitelman avulla nuorelle saadaan arkeen rytmiä ja ennakoitavuutta. Suunnitelmaan voidaan kirjata arkisten toimintojen lisäksi toimintaa ja keskusteluita ohjaajan kanssa. Ennalta tehdyn viikkosuunnitelman rutiini luo nuorelle turvallisuudentunnetta, joka on osa hoitoa.

Toiminnallisuuden ohella nuorten kanssa voi käyttää myös erilaisia luovia menetelmiä. Luovia menetelmiä ovat esimerkiksi piirtäminen, maalaus, valokuvaus, musiikin kuuntelu tai soittaminen, laulaminen, kirjallisuuden käyttäminen ja kirjoittaminen. Luovien menetelmien avulla pyritään auttamaan nuorta löytämään keino purkaa ajatuksiaan ja tunteitaan muutoin kuin sanallisesti. Luovat menetelmät voivat helpottaa vuorovaikutusta sellaisten nuorten kanssa, jotka eivät ole valmiita keskustelemaan esimerkiksi omasta taustastaan. (Salo-Chydenius 2016b.)

Nuoren kanssa työskennellessä voi myös käyttää valmista työkirjaa. Täällaisesta esimerkkinä Minun kirjani, joka kokoaa lapsen elämäntarinan yksiin kansiin. Useat työkirjat sisältävät päihdeidenkäytön lisäksi muita nuoren elämän osa-alueita, joten työkirjaa voi käyttää myös yleisesti omaohjaajatyön tukena.

Nuorilla on usein väärä käsitys päihdeistä ja niiden vaikutuksesta. Useampia nuoria koskevana päihdetyönä voidaan pitää esimerkiksi päihdevalistusta, jossa kerrotaan erilaisista päihdeistä ja niiden haittavaikutuksista. Päihdevalistusta voi pyytää myös joltain laitoksen ulkopuoliselta taholta. Mikäli sijoitettuna on useampia nuoria, joilla on päihdeidenkäytön kanssa ongelmia, voidaan harkita myös vertaistuen käyttämistä.

Päihdetyön toimintamallissa lueteltujen menetelmien lisäksi työntekijät voivat käyttää muita haluamiaan ja kullekin nuorelle sopivia menetelmiä.

6.6 Yhteistyö lapsen läheisverkoston kanssa

Nuoren läheisverkoston kanssa tehtävä yhteistyö on erittäin tärkeää, jotta myös he pystyvät puuttumaan nuoren päihteidenkäyttöön sitä havaitessaan. Asioiden sanoittaminen ja tilanteesta suoraan puhuminen on joskus nuorelle hankalaa, mutta päihteettömyyden tukemiseksi välttämätöntä. Kunkin nuoren omaohjaaja on ensisijaisesti vastuussa yhteistyöstä nuoren läheisverkoston kanssa.

Toisaalta tilanne saattaa olla sellainen, että nuoren läheisverkostossa on päihteidenkäyttöä, ja tällöin taas nuoren olisi hyvä pystyä sanomaan suoraan miten se vaikuttaa häneen itseensä. Nuori voi kertoa omista tunteistaan esimerkiksi asiakassuunnitelmanneuvottelussa tai läheisneuvonpidossa. Läheisneuvonpidossa pyritään kuulemaan ja huomioimaan kaikkia osallisia tasapuolisesti sekä tarjoamaan ammatillista tietoa ymmärrettävällä tavalla kaikille (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2016d).

6.7 Laitoksen ulkopuoliset yhteistyötahot

Yhteistyö laitoksen ulkopuolisten tahojen kanssa on tärkeää, koska aina ei tarvittavaa apua löydy lastensuojelulaitoksen sisältä. Nuorelle sopivaa työskentelymuotoa mietittäessä on huomioitava myös muut tahot ja sieltä mahdollisesti saatava apu. Ohjaajien on tärkeää huomioida, missä kohtaa tarvitaan tukevampaa apua. Asiaa voidaan pohtia myös isommassa työryhmässä. Myös nuoren sosiaalityöntekijä voi ehdottaa jotain laitoksen ulkopuolista hoitosuhdetta.

Ohjaajien on oltava tietoisia yhteistyötahoista ja sieltä saatavista palveluista, jotta nuori osataan ohjata oikean avun piiriin. Porissa nuorille suunnattu hoitopaikka on esimerkiksi nuorisoasema.

6.8 Toimintamallin toteuttaminen ja henkilökunnan koulutus

Toimintamallin toteuttamisen edellytyksenä on sitoutuminen työskentelyyn. Nuorten sitouttaminen johonkin työskentelyyn on koettu haasteeksi. Ensisijaista on kuitenkin työntekijän sitoutuminen ja sitä kautta nuoren innoittaminen ja motivointi. Työntekijöillä tulee olla rohkeutta ja halua puuttua ongelmiin. Jokaisen työntekijän tulee kantaa vastuuta päihdetyön tekemisestä.

Henkilökunnan säännöllinen ja jatkuva koulutus on edellytys päihdetyön onnistumiselle. Kouluttautuminen edellyttää halua ammatilliseen kehittymiseen ja aktiivisuuteen. Työntekijät voivat myös itse kertoa esimiehelle koulutuksista, joihin olisivat halukkaita osallistumaan. Uudet työntekijät tulee aina perehdyttää päihdetyön toimintamalliin, ja käytössä oleviin menetelmiin.

Milapro-konsernin sisällä olevien päihdetyötä tekevien työntekijöiden päihdeosaamista tulisi hyödyntää.

6.9 Toimintamallin arviointi ja käyttöönottosuunnitelma

Toimintamallia arvioitiin 1.2.2016 pidetyssä yksikköpalaverissa. Paikalla olivat kaikki Epala-yksikön hoito- ja kasvatustyön ohjaajat sekä arjesta vastaava ohjaaja. Aloitin tapaamisen esittelemällä toimintamallin työntekijöille. Toimintamallin esittelyssä minulla oli tukena diaesitys.

Toimintamallin esittelyn jälkeen keskustelimme toimintamallin toteuttamisesta käytännössä. Ohjaajat olivat sitä mieltä, että toimintamalli on mahdollista ottaa käytäntöön. On hyvä, että halu toimintamallin käyttöönottoon tuli ohjaajilta, jolloin motivaatio sen toteuttamiseen on todennäköisesti parempi kuin jos toimintamalli määrättäisiin käyttöön.

Muutamaan toimintamallin yksityiskohtaan työntekijät toivoivat vielä pieniä muutoksia ja lupasin nämä toteuttaa. Tällaisia olivat esimerkiksi se, että kirjaisin toimintamalliin tarkemmin Porissa olevia ulkopuolisia yhteistyötahoja sekä joidenkin

yksittäisten työmenetelmien poistamista toimintamallista, koska niitä ei koettu toimiviksi tai luonteviksi toteuttaa. Muistutin työntekijöitä kuitenkin siitä, että toimintamallin kirjatut työmenetelmät ovat ainoastaan esimerkkejä menetelmistä, joita voi käyttää. Kävimme yksikköpalaverissa läpi myös sitä miten seurantajakso kirjataan Nappulaan.

Keskustelimme siitä miten toimintamallin toteuttaminen on ensisijaisesti työntekijöistä itsestään kiinni ja totesimme myös, ettei se vaadi kovinkaan suurta muutosta arkeen ainakaan välittömästi. Siksi toimintamalli koettiin helpoksi ottaa käytäntöön. Toimintamallin käytännölläheisyys oli työntekijöiden mielestä hyvä myös siksi, ettei Epala ole erityisesti päihdetyön yksikkö vaan perusyksikkö, jossa päihdeet on koettu haasteeksi. Toimintamalli olisi varmasti hyvin erilainen, jos kyseessä olisi päihdetyöhön erikoistunut yksikkö.

Koko työskentelyprosessin ajan pidin itse erittäin tärkeänä keskustelun käymistä päihdetyön tekemisestä lastensuojelulaitoksessa. Tämä tavoite toteutui kehitystiimin kanssa olleilla tapaamiskerroilla. Keskustelun myötä työntekijät tuntuivat saavan uutta intoa ja potkua päihdetyön tekemiseen sekä uskoa oman ammattitaitonsa riittävyteen. Työntekijät olivat itse samaa mieltä, että keskustelu päihdetyön tekemisestä on ollut tarpeen.

Lupasin kirjata halutut muutokset toimintamalliin 1.3.2016 mennessä ja toimittaa valmiin toimintamallin sähköisesti Epala-yksikköön. Toimintamalli sovittiin otettavaksi käyttöön Epala-yksikössä maaliskuun 2016 alusta alkaen. Maaliskuun alussa toimitin Epala-yksikköön valmiin toimintamallin. Lisäksi toimitin listan Porin alueella toimivista päihdehuollon yksiköistä. Ohjaajien on tarpeen tullen mahdollista ottaa yhteyttä eri päihdehuollon yksiköihin ja kysyä millaista yhteistyötä tai apua kyseisistä paikoista on mahdollista saada.

Valmiin toimintamallin avulla työntekijöiden tekemä päihdetyö muuttuu siten, että joka kerta kun nuorella havaitaan päihdeidenkäyttöä, seuraa myös automaattisesti työskentelyä asian parissa. Tämä poistaa sen mahdollisuuden, että jotkut nuorten päihdeidenkäytöt jäävät vain havaitsemisen tasolle ilman toimenpiteitä. Työntekijöille jää edelleen iso harkinnan vara esimerkiksi siinä millaisia

työmenetelmiä nuoren kanssa käyttää. Lisäksi yhdessä koko työyhteisön kanssa voidaan pohtia missä kohtaa on syytä käyttää ulkopuolisia päihdetyön palveluita.

Yksikköpalaverissa pohdittiin myös toimintamallin edelleen kehittämistä, kunhan sitä on kokeiltu ensin tällaisenaan käytännössä. Omalta osaltani kehittämistyö päättyi tähän, mutta jatkossa toimintamallia on toki mahdollista kehittää työyhteisössä uudelleen, mikäli sellainen tarve tulee. Edelleen kehittäminen sopii hyvin toimintatutkimuksen periaatteisiin.

7 POHDINTA

Kehittämisprosessi lähti liikkeelle Lämminsylissä havaitusta tarpeesta kehittää käytännön päihdetyötä. Prosessin aikana kehitin yhdessä Epalan-yksikön henkilökunnan kanssa Lämminsyliin päihdetyön toimintamallin. Kehittämisprosessin aikana oli tavoitteena myös herättää keskustelua päihdetyön tekemisestä lastensuojelulaitoksessa, joka ei kuitenkaan ole erikoistunut päihdetyöhön.

Työkonferenssi oli hyvä ja erittäin selkeä menetelmä, jonka avulla pystyin huomioimaan erilaisia asioita toimintamallin suunnittelussa ja kehittämisessä. Sopivan menetelmän löytyminen oli erittäin tärkeää kehittämistyön etenemiselle ja halutun lopputuloksen saavuttamiselle. Työntekijöistä kukaan ei ollut aiemmin käyttänyt työkonferenssia kehittämisen menetelmänä, mutta jokainen työntekijä tuntui ymmärtävän prosessin ja osallistui aktiivisesti toimintamallin ja samalla oman työskentelyn kehittämiseen.

Yhdessä valmiin toimintamallin ohella erittäin tärkeäksi koettiin työntekijöiden oman ammatillisuuden tutkiminen ja kokemukset siitä, että päihdetyötä pystyy tekemään jokainen työntekijä omalla tavallaan. Tärkeäksi koettiin myös rohkeus puuttua asioihin ja selkeä malli, jonka avulla päihdetyötä on helppo toteuttaa arjen muiden toimintojen ohella. Toimintamalli antaa työntekijöille viitekehyksen, jonka

sisällä päihdetyötä voi tehdä huomioiden kuitenkin niin nuoren kuin työntekijänkin yksilöllisyyden.

Kehittämistyön aihe oli ajankohtainen, sillä sijoitettujen nuorten huostaanottoon liittyy melkein aina tavalla tai toisella päihteet. Nuorten kohdalla tämä tarkoittaa usein sitä, että päihteidenkäyttö on liiallista ja haitannut esimerkiksi nuoren koulunkäyntiä. Kuitenkaan Suomessa ei ole montaa päihteisiin erikoistunutta lastensuojelulaitosyksikköä.

Maria Huhtanen on Pro Gradu-tutkielmassaan tutkinut nuorten alkoholiongelmiin puuttumista viranomaisnäkökulmasta. Tutkimuksen aineisto on kerätty moniammatilliselta ryhmältä. Tutkimuksessa selvisi, että viranomaiset kaipaavat lisää päihdeongelmiin erikoistunutta laitoshoidtoa sekä sitä, että nuorille suunnatuissa hoitopaikoissa olisi töissä päihdealan ammattilaisia. (Huhtanen 2012 35; 65.) Myös tämä tukee kehittämistyön ajankohtaisuutta, ja eritoten tarpeellisuutta, koska jokaisessa lastensuojelulaitoksessa voidaan tehdä päihdetyötä, vaikkei se olisikaan erikseen päihteisiin erikoistunut yksikkö. Kukin lastensuojelulaitos voi kuitenkin tehdä päihdetyötä omalla tavallaan. Kehittämistyössä olikin tärkeää, että kehitetty toimintamalli toimii juuri Lämminsylin yksiköissä. Koska Lämminsylin laitoksyksiköt eivät ole päihdetyöhön erikoistuneita yksiköitä tulee toimintamallin tukea ja toimia muun hoito- ja kasvatustyön ohella viemättä liikaa aikaa muulta työskentelyltä. Käyttöön otettu toimintamalli kuitenkin varmistaa, että aina kun nuorella todetaan päihteidenkäyttöä, seuraa siitä myös työskentelyä asian parissa.

Sijoituksen alussa ja sen aikana asetetut tavoitteet määrittävät myös laitoksen hoito- ja kasvatustyötä. Päihteidenkäytön lopettaminen asetetaan usein yhdeksi tavoitteeksi. Yleisenä tavoitteena voidaan pitää nuoren kasvamista itsenäiseksi, vastuulliseksi, aikuiseksi. Vastuulliseen aikuisuuteen kuuluu esimerkiksi itsestään huolehtiminen. Mikäli nuorena aloitettu liiallinen päihteidenkäyttö jatkuu aikuisikään, on todennäköistä, että itsestään huolehtiminenkin kärsii. Haasteena on myös se, että vaikka nuori saataisiinkin katkaisemaan päihteidenkäyttö valvotuissa laitosoissa, miten se saataisiin jatkumaan pidempään, aina aikuisikään asti?

Alkoholinkäyttö kuuluu vahvasti suomalaiseen elämään ja kulttuuriin. Miten opettaa nuorelle mikä on sopiva ja sallittu määrä alkoholia aikuisena? Onko sellaista? Toisaalta suomalaisten raittiiden nuorten määrä on kasvanut, joten ehkä nuoret näyttävätkin mallia vanhemmille sukupolville ja ovat aloittamassa uudenlaista, raitista kulttuuria.

LÄHTEET

- Aalto, M. & Seppä, K. 2009. Alkoholin liikakäyttö. Teoksessa Mielenterveys ja päihdeongelmien varhainen tunnistaminen. Opas ennaltaehkäisevän työn ammattilaisille. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 29.3.2016. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085191>
- Alkoholilaki. 1994. 29.12.1994/1477.
- Heikkinen, H.L.T. 2008. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa H.L.T. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon. Helsinki: Kansanvalistusseura, 16-38.
- Heino, T. 2007. Ketkä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportti 30/2007. Viitattu 5.4.2016. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201204193807>
- Hietala, T., Kaltiainen, T., Metsärinne, U. & Vanhala, E. 2010. Nuori ja mieli – koulu mielenterveyden tukena. Helsinki: Tammi.
- Huhtanen M. 2012. Nuoren alkoholinkäyttöön puuttuminen viranomaisnäkökulmasta. Pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto: Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Pori. Viitattu 29.3.2016. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/83375/gradu05766.pdf?sequence=1>
- Huttunen, M. 2015a. Alkoholin ja huumeiden väärinkäyttö. Teoksessa Lääkärikirja Duodecim. Viitattu 3.5.2016. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00194
- Huttunen, M. 2015b. Päihde- ja huumeriippuvuus. Teoksessa Lääkärikirja Duodecim. Viitattu 3.5.2016. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00414
- Huumausainelaki. 2014. 19.12.2014/1127.
- Kinnunen, J.M., Pere, L., Lindfors, P., Ollila, H. & Rimpelä, A. 2015. Nuorten terveystapatutkimus 2015. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Raportti 31/2015. Viitattu 31.3.2016. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3592-1>
- Lastensuojelulaki. 2007. 13.4.2007/417.
- Lehtonen, J. 2004. Työkonferenssi – dialoginen metodi. Teoksessa J. Lehtonen (toim.) Työkonferenssi Suomessa. Helsinki: Työturvallisuuskeskus, 15-55.
- Partanen, A., Holmberg, J., Inkinen, M., Kurki, M. & Salo-Chydenius, S. 2015. Päihdehoitotyö. Helsinki: Sanoma Pro.
- Päihdehuoltolaki. 1986. 17.1.1986/41.

Päihdetilastollinen vuosikirja. Alkoholi ja huumeet. 2015 . Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 15.3.2016. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-529-5>

Saari, E. 2007. Mitä – pitääkö tutkijan olla myös käytännön toimija? Teoksessa L. Viinamäki & E. Saari (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 121-151.

Salo-Chydenius, S. 2016a. Motivoiva haastattelu/motivoiva toimintatapa. Viitattu 31.3.2016. <http://www.paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihdeyton-menetelmat-ja-koulutus/motivoiva-haastattelu-motivoiva>

Salo-Chydenius, S. 2016b. Toiminnalliset ja luovat menetelmät. Viitattu 31.3.2016. <http://www.paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihdeyton-menetelmat-ja-koulutus/toiminnalliset-ja-luovat-menetelmat>

Sinkkonen, J. 2015. Omaha-ohjelmalla lapsen ja nuoren kasvun tukena. Teoksessa Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

SOS-Lapsikylä. 2015. Tietoa lastensuojelusta. Viitattu 4.5.2015. <https://www.sos-lapsikyala.fi/lastensuojelu/tietoa-lastensuojelusta/>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015a. Lastenkoti, nuorisokoti. Viitattu 4.5.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset/lastenkoti-nuorisokoti>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016a. Lastensuojelu 2014. Viitattu 22.2.2016. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2015120422151>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016b. Lastensuojelun tarpeen selvittäminen. Viitattu 3.5.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelutarpeen-selvitys>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016c. Lomakkeet koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon. Viitattu 22.2.2016. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/lomakkeet/lomakkeet_koulu_ja_opiskeluterveydenhuoltoon

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016d. Läheisneuvonpito. Viitattu 22.2.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyomenetelmat/laheisneuvonpito>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015b. Mitä on lastensuojelu?. Viitattu 4.5.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos. 2016e. Pääteet ja riippuvuudet. Viitattu 22.2.2016. <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset/tulokset-aiheittain/paihteet-ja-riippuvuudet>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2015c. Sijaishuolto. Viitattu 4.5.2015.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>

Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi. 2016. Viitattu 22.2.2016.
<https://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/haku>

Vartiainen, E. & Pulkkis, A. 2004. Työkonferenssi – dialoginen metodi. Teoksessa J. Lehtonen (toim.) Työkonferenssi Suomessa. Helsinki: Työturvallisuuskeskus, 68.

von der Pahlen, B., Lepisto, J. & Marttunen, M. 2013. Päihteiden käyttö ja päihdehäiriöt. Teoksessa M. Marttunen, T. Huurre, T. Strandholm & R. Viialainen (toim.) Nuorten mielenterveyshäiriöt – Opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 109-123. Viitattu 22.5.2015.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-647-2>

von der Pahlen, B. & Marttunen, M. 2013. Päihdehäiriöiden kehittymistä voidaan ehkäistä. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 19/2013. Viitattu 22.2.2016.
<http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo11263.pdf>